

بسمه تعالی

(پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی باگرایش آموزش و پرورش پیش دبستانی)

عنوان پژوهش:

تأثیر قصه گویی بر آموزش مفاهیم محیط زیست به کودکان پیش دبستانی شهرستان قاین

استاد راهنما:

دکتر فرخنده مفیدی

استاد مشاور:

دکتر نورعلی فرخی

استاد داور:

دکتر حمید علیزاده

دانشجو:

مهین فرخی

سال تحصیلی:

۱۳۸۹-۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر

خداوند را سپاس می گویم که به من فرصت داد تا عمر خود را در راه تحصیل علم و دانش سپری کنم و همواره استادانی دلسوز و فرزانه بر سر راهم قرار داد تا در این راه دراز و بی پایان علم جویی راهنمای راهم و تسکین آتش سیری ناپذیرم باشند.

به انسان توانایی و دانایی بخشید تا به بندگانش شفقت ورزد، مهربانی کند و در حل مشکلاتش یاریشان نماید، از راحت خویش بگذرد و آسایش هم نوعان را مقدم دارد، با او معامله کند و در این خلوص انباز نگیرد و خوش باشد که پروردگار سمیع و بصیر است.

سپاس ایزد منان که به من این فرصت را داد تا به این مرحله از علم رسیده و از هیچ محبتی دریغ نکرد و در تمام مراحل زندگی مرا قوت قلب بود.

به امید آنکه به یاد خورشید تابان راهم، راهنمای دلسوز و فرزانه، استاد ارجمند: خانم دکتر فرخنده مفیدی

مشاور گرامی: دکتر نورعلی فرخی و داویر محترم: دکتر حمید علینزاده

شمع کوچکی بر سر راه تشنگان دیگر باشم.

تقدیم به: پدر و مادر مهربانم آنان که آفتاب مهرشان در آستانه قلبم همچنان پا برجاست و هرگز غروب نخواهد کرد.

آنان که وجودم برایشان همه رنج بود و وجودشان برایم همه مهر. توانشان رفت تا به توانایی برسم و رویشان سفید گشت تا رویم سپید بماند. آنان که فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه های جاودانه زندگی من است. آنان که راستی قامت در شکست قامتشان تجلی یافت. والدینی که بودنشان تاج افتخاریست بر سرم و نامشان دلیلیست بر بودنم، چرا که این دو وجود پس از پروردگار مایه هستی ام بودند.

تقدیم به: همسر فداکارم و معلمی دلسوز آقای مهدی فرخی که زندگی خود، تالیف این پایان نامه را مدیون ایشان و از خود گذشتگی وی هستم و سایه مهربانیش سایه سار زندگی من می باشد، او که اسوه صبر و تحمل بوده و مشکلات مسیر را برایم تسهیل نمود و در همه حال همراه و یاورم می باشد.

و به آنان که به من آموختند امید را؛ برادر و خواهرانم (محمدرضا، سعیده و نرگس).

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر قصه گویی بر آموزش مفاهیم محیط زیست کودکان پیش دبستان می باشد. روش انجام پژوهش، نیمه آزمایشی و طرح آن به صورت، پیش آزمون و پس آزمون با دو گروه آزمایش و دو گروه کنترل می باشد. جامعه آماری در این پژوهش ۴۰۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهر قاین در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ بودند و حجم نمونه ۴۰ نفر (۲۰ نفر گروه کنترل و ۲۰ نفر گروه آزمایش) بود که به صورت نمونه گیری خوشه ای برگزیده شدند.

برای اجرای پژوهش از آزمون محقق ساخته مفاهیم محیط زیست استفاده شده که روایی آن مورد تأیید استاد راهنما و مشاور و کارشناسان رسید و پایایی آن با روش ۸۵٪. به دست آمد. از گروه های آزمایش و کنترل، آزمون مفاهیم محیط زیست کودکان، پیش آزمون به عمل آمد؛ سپس متغیر مستقل که شامل ۷ قصه بود و بر ۴ مقوله مفاهیم محیط زیست تأکید داشت، به مدت ۱۱ روز توسط پژوهشگر بر روی گروه های آزمایش اجرا گردید و گروه کنترل از نفوذ چنین عاملی محفوظ نگه داشته شد. سپس مجدداً از دو گروه آزمایش و کنترل، آزمون مفاهیم محیط زیست کودکان، پس آزمون گرفته شد. بعد از جمع آوری داده ها از شاخص های توصیفی و در بخش آمار استنباطی از آزمون تحلیل کواریانس استفاده شد و نتایج به دست آمده از پژوهش بیانگر آن است که، قصه گویی بر آموزش مفاهیم محیط زیست کودکان پیش دبستانی تأثیر مثبت داشت.

واژگان کلیدی: قصه، قصه گویی، آموزش، مفاهیم محیط زیست

۱	<u>فصل اول: کلیات پژوهش</u>
۱	مقدمه
۳	بیان مسئله
۵	اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	اهداف تحقیق
۸	فرضیه های تحقیق
۸	متغیرهای تحقیق
۹	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی تحقیق
۱۲	<u>فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق</u>
۱۳	مقدمه
۱۵	قصه گویی
۱۶	تعریف قصه گویی
۱۷	تاریخچه ی قصه و قصه گویی در جهان

- ۱۸.....تاریخچه ی قصه و قصه گویی در ایران
- ۱۹.....نقش و اهمیت قصه
- ۲۱.....هدف های قصه و قصه گویی
- ۲۱.....فایده ها و مزایای کاربرد قصه
- ۲۱.....ویژگی های یک قصه خوب
- ۲۲.....هنر قصه گویی
- ۲۴.....دنیای کودک ، دنیای قصه
- ۲۵.....نقش کودکان در فرایند قصه گویی
- ۲۵.....انسان و محیط زیست
- ۲۶.....تاریخچه آموزش های زیست محیطی در جهان
- ۲۹.....روند تحولات آموزش محیط زیست در ایران
- ۳۲.....روند تحولات محیط زیست، شهرستان قائن
- ۳۴.....وظایف محیط زیست شهرستان قاین
- ۳۵.....مناطق زیستی خراسان جنوبی

- آلودگی محیط زیست..... ۴۰
- اهمیت جنگل و فضای سبز در مبارزه با آلودگی محیط زیست..... ۴۱
- اسلام و محیط زیست..... ۴۳
- وظایف حکومت اسلامی در قبال محیط زیست..... ۴۵
- فلسفه محیط زیست و آموزش آن..... ۴۷
- اهمیت و لزوم آموزش محیط زیست..... ۴۹
- اهداف مرحله ای آموزش محیط زیست..... ۵۱
- اصول آموزشی زیست محیطی..... ۵۱
- قوانین و مقررات حفاظت از محیط زیست..... ۵۲
- آموزش حفاظت از محیط زیست..... ۵۴
- اهمیت آموزش محیط، محیط زیست به کودکان..... ۶۱
- فرهنگ حفاظت از محیط زیست (دوستی با طبیعت)..... ۶۲
- نهاد آموزشی و فرهنگ حفاظت از محیط زیست..... ۶۳
- تخریب محیط زیست «آلودگی هوا» به خطر انداختن سلامت کودکان..... ۶۴
- حفاظت از محیط زیست ، حفاظت از کودکان..... ۶۵

۷۳.....سابقه ی پژوهش

۷۴.....نتیجه گیری از مباحث فصل

۷۵.....فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۷۶.....مقدمه

۷۶.....نوع و طرح پژوهش

۷۶.....جامعه ی آماری

۷۷.....شیوه ی نمونه گیری و حجم نمونه

۷۹.....ابزار و گردآوری داده ها

۸۰.....روایی پرسشنامه

پایایی پرسشنامه..... ۸۰

روش اجرای پژوهش..... ۸۱

مرحله اول: پیش آزمون..... ۸۱

مرحله ی دوم: آموزش به وسیله قصه گویی..... ۸۳

مرحله سوم: پس آزمون..... ۸۳

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۸۴

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها..... ۸۵

مقدمه..... ۸۶

یافته های توصیفی..... ۸۷

یافته های استنباطی..... ۸۸

فرصیه اول..... ۸۹

فرصیه دوم..... ۹۱

فرصیه سوم..... ۹۲

فرصیه چهارم..... ۹۴

فرصیه پنجم..... ۹۵

فرصیه ششم..... ۹۷

فرصیه هفتم..... ۱۰۲

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری..... ۱۰۳

مقدمه..... ۱۰۴

خلاصه ای از نتایج..... ۱۰۵

نتیجه گیری در مورد فرضیه ی اول (کلی)..... ۱۰۶

نتیجه گیری در مورد فرضیه دوم..... ۱۰۶

نتیجه گیری در مورد فرضیه سوم..... ۱۰۷

نتیجه گیری در مورد فرضیه چهارم..... ۱۰۸

نتیجه گیری در مورد فرضیه پنجم..... ۱۰۹

نتیجه گیری در مورد فرضیه ششم..... ۱۱۱

نتیجه گیری در مورد فرضیه هفتم..... ۱۱۱

محدودیت های پژوهش..... ۱۱۲

پیشنهادهای پژوهشی..... ۱۱۳

پیشنهادهای کاربردی..... ۱۱۴

فهرست منابع..... ۱۲۵

منابع فارسی..... ۱۲۸

منابع لاتین..... ۱۲۹

منابع اینترنتی..... ۱۳۰

پیوست ها..... ۱۳۳

پرسشنامه آموزگاران..... ۱۳۶

پرسشنامه کودکان..... ۱۳۹

کلید پرسشنامه..... ۱۳۹

قصه های انتخاب شده برای آموزش مفاهیم محیط زیست..... ۱۳۹

جدول (۱-۲) بودجه مورد نیاز برای اجرای پروژه ها و توانمندسازی مدیریت زیست محیطی شهرستان قاین.....	۳۸
جدول (۲-۲) اهداف مرحله ای آموزش زیست محیطی.....	۵۱
جدول (۱-۳): طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل.....	۷۶
جدول (۲-۳): مقوله های آموزش مفاهیم محیط زیست، شماره سوال های و قصه های اختصاص داده شده.....	۷۸
جدول (۳-۳) زمان و ترتیب ارایه قصه ها برای آموزش چهار مقوله مفاهیم محیط زیست.....	۸۲
جدول (۱-۴): شاخص های آماری مربوط به نمرات پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل و آزمایش.....	۸۶
جدول (۲-۴): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره کل مفاهیم محیط زیست با برداشتن اثر پیش آزمون.....	۸۸
جدول (۳-۴): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره فواید حیوانات و گیاهان در زندگی انسان با برداشتن اثر پیش آزمون.....	۸۹
جدول (۴-۴): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره پاکیزه نگه داشتن طبیعت و محیط اطراف ما با برداشتن اثر پیش آزمون.....	۹۱
جدول (۵-۴): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره فواید آب در زندگی انسان و اهمیت صرفه جویی در مصرف آن با برداشتن اثر پیش آزمون.....	۹۲

جدول (۴-۶): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره اهمیت پاکیزه نگه داشتن

هوا با برداشتن اثر پیش آزمون.....۹۴

جدول (۴-۷): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره اهمیت بازیافت در

زندگی انسان ها با برداشتن اثر پیش آزمون.....۹۵

جدول (۴-۸): نتایج تحلیل کوواریانس بین پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در نمره یادگیری مفهوم نحوه

جمع آوری زباله ها توسط رفتگرها و نقش آنها در پاکیزه نگه داشتن محیط اطراف ما با برداشتن اثر پیش

آزمون.....۹۷

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

در آستانه هزاره سوم میلادی دغدغه اصلی سازمان های بین المللی و اندیشمندان بروزمعضلات محیط زیست و روند فرآینده آن می باشد. انسان به عنوان عامل تاثیر گذار و قربانی این بحران به شمار می رود، از همین رو اصلاح روند بحران محیط زیست به اعتقاد عموم صاحب نظران محیط زیست در گرو اصلاح آموزه های انسان و تغییر در نگرش، بینش و دانش انسان ها نسبت به سرنوشت خود و محیط پیرامون می باشد (عمادی، ۱۳۸۲).

در کشورهای جهان سوم سالانه ۸۰۰ هزار نفر در اثر استنشام دود ناشی از آلودگی های فضای باز جان خود را از دست می دهند و آلودگی هوا منشا ۵ درصد از ابتلا به سرطان هاست. اما این پدیده ناخوشایند زیست محیطی که به دست آدمیزاد هم ایجاد شده، افزون بر سالمندان، بیماران قلبی، کودکان و بر جنین مادران هم اثر منفی می گذارد با وجود اینکه آلودگی هوا اثرات نامطلوبی را بر انسانها و حتی بر جنین داخل شکم مادر می گذارد و آثار مخرب آن تا پس از تولد همراه آنها خواهد بود، اما تا کنون آمار مشخصی از میزان مخرب این آلودگی ها بصورت ویژه وجود ندارد. کودکان خود بیشترین قربانی ناهنجاری های محیط زیستی اند، بهترین و مؤثرترین گروه در جامعه برای آموزش محیط زیست به شمار می روند (حلوایی، ۱۳۸۹).

امروزه زندگی اجتماعی پیچیده تر شده است و افراد به دانش ها، مهارت ها و گرایش های گوناگون برای زندگی در اجتماع نیاز دارند، سلامت و پویایی جامعه تا حد و زیادی به وجود شهروندانی بستگی دارد که برای مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی احساس تعهد و مسئولیت می کنند و مهارت های لازم را برای تصمیم گیری و عمل در امور اجتماعی و آگاهی لازم در این خصوص برخوردار باشند؛ به عبارت دیگر افراد جامعه باید جامعه پذیر باشند (ملکی، ۱۳۷۲).

آموزش و پرورش به معنای اعم، مترادف با جامعه پذیری است و به معنای اخص، فراگیری منظم دانشها، مهارتها، رفتارها و گرایشهای معینی است (علاقه بند، ۱۳۷۹).

آموزش و پرورش فرایندی است، مستمر و پویا، و بستراسلی رشد و شکوفایی همه استعدادهای شناختی و اندامی انسان. از این رو آموزش و پرورش وظیفه‌ای است همگانی؛ و همگان در چگونگی آن مسئولند. آموزش و پرورش، همچون خود انسان، پیوسته در تغییر و تحول است. در جهان معاصر، آموزش و پرورش هم، مانند سایر پدیده‌های اجتماعی، مرز نمی‌شناسد؛ زیرا مسایل انسان امروز، عمدتاً جهانی است (تورانی، ۱۳۸۲).

بی تردید تغییر در نگرش انسان باید از سالهای ابتدای کودکی که تاثیر گذارترین دوران در سرنوشت انسان می باشد آغاز کرد. همان طور که می دانیم کودکان به دلیل نداشتن تفکر انتزاعی، مفاهیم را از طریق تجارب عینی می آموزند. از مشاهده عکس ها، تصاویر، کتاب ها و داستان هایی که برای آنها می خوانند و نقل می کنند؛ مفاهیم و معانی بسیاری را یاد می گیرند. ولی بعدها بسیاری از مفاهیم را از تجارب غیر مستقیم و به اصطلاح دست دوم مانند کتاب ها، فیلم ها، سخنرانی ها و جزء آنها به دست می آورد (شعاری نژاد، ۱۳۷۲).

از جمله ابزارهایی که کودکان از طریق آن مفاهیم را بهتر درک می کنند قصه و قصه گوئی است. زبان قصه زبانی است سرچشمه گرفته از فطرت انسانی و دوست داشتن قصه ها و شنیدن آنها، از طبیعت انسان برخاسته است. از آنجا که کودکان به فطرت نزدیکترند قصه و قصه گوئی را دوست دارند و از آن تأثیر می پذیرند و می توان از آن به عنوان یک فن آموزشی و درمانی استفاده کرد. از آنجایی که یکی از اهداف نهایی تعلیم و تربیت، رفع نیازهای اجتماعی انسان ها است و آموزش مفاهیم پایه باید از ابتدای کودکی و با زبان آشنای کودکان صورت گیرد، بنابراین می توان از قصه گوئی به عنوان یکی از مهمترین ابزارها جهت آموزش مفاهیم محیط زیست استفاده کرد.

بیان مسئله

سالهای پیش از دبستان مرحله شکل گیری شخصیت کودک است. این سال های طلایی چنانچه محیط آموزشی غنی باشد هوش شکوفا می شود، استعداد ها پرورش می یابد و کودکان می توانند از حداکثر توانایی های خود بهره مند گردند. جهت ایجاد محیط و آموزش های مؤثر باید تلاش نمود تا تجارب آنان نسبت به محیط و محرک های مختلف بیشتر گردد. از جمله عواملی که بستر و فرصت لازم را برای یادگیری فراهم می نماید مفاهیم و علائم و نماد هایی هستند که ذهن آدمی به کمک آنها تجارب مجزا را به هم مربوط می سازد. ذهن عناصر مشترک را که در اشیاء و موقعیت های گوناگون وجود دارند را در یک مفهوم مشترک جا می دهد. انتقال مفاهیم به کودکان دوره ی پیش از دبستان از طریق بازی انجام می گیرد (مفیدی، ۱۳۸۶).

حفاظت از محیط زیست عادت است که باید از کودکی آموخته شود تا به یک باور ذهنی تبدیل شود؛ این باور کودک را موظف می کند تا از یگانه زیستگاهی که در آن زندگی می کند به بهترین شکل ممکن پاسداری کند. به دلیل آنکه آلودگی هوا در ساعات اولیه صبح شدیدتر است و ذرات خطرناک سمی در سطح پائین وجود دارند، کودکانی که در این ساعات به مدارس می روند، بیش از بزرگسالان در معرض خطر قرار دارند. کودکان تنها اهرم های آموزش موارد محیط زیستی به بزرگسالان نیستند بلکه به عنوان نسل آینده برای همیشه های نسل بعد محیط زیست ارزش های آن و شیوه های نگهداری از آن را می آموزند. آلودگی های محیط زیست به دلیل آسیب پذیری و حساسیت بیشتر نسبت به متغیرهای محیطی، کودکان را بیش از بزرگسالان در برابر خطر قرار می دهد. کودکان بهترین و مؤثرترین گروه در جامعه برای آموزش محیط زیست هستند. زیرا بهترین شیوه نهادینه

کردن عادت های مثبت، آموزش، آن هم آموزش این عادت ها از دوران کودکی است. حفاظت از محیط زیست هم عادت است که باید از کودکی آموخته شود تا به یک باور ذهنی تبدیل شود (حلوائی، ۱۳۸۸).

برای آموزش و انتقال مفاهیم به کودکان دوره ی پیش دبستان می تواند از طریق قصه انجام گیرد. یادگیری مفاهیم در این سن، پایه و اساسی است برای پرورش شهروند خوب و پرورش روحیه ی زندگی در کنار هم و به صورت مسالمت آمیز که از اهداف اساسی تعلیم و تربیت می باشد. همچنین با انتخاب روش های آموزشی مناسب می توانیم برای آینده شهروندانی تربیت کنیم که مسئولیت پذیر باشد، آنان را با قوانین کشور، سنت ها و نماد ها که برای تداوم زندگی ضروری هستند آشنا نماییم. لذا آموزش شهروندی باید از خانه شروع و در دوران پیش از دبستان و مقاطع بعدی ادامه یابد و در واقع باید فرایندی مادام العمر باشد چون سنگ زیر بنای یادگیری پایدار و ماندنی در دوره ی کودکی پایه ریزی می شود (فتحی و اجار گاه و چوکده، ۱۳۸۵).

قصه و قصه گویی از مهمترین ابزار هایی است که می تواند تخیلات کودکان را پرورش دهد و او را با دنیای اطراف و محیط زندگی آشنا کند از این رو از قصه به عنوان پلی بین کودک و جهان اطراف یاد می شود. رویدادهای که در قصه اتفاق می افتد دارای یک نوع نظام خاصی است که این توالی می تواند امید به آینده و معنا را در زندگی انسان به تصویر بکشد (گرهارت، دی رویتز، سیلور^۱، ۱۹۹۶. به نقل از محمدی، ۱۳۸۱).

قصه یا داستان وجوه مختلف دارد. یکی از وجوه آن جنبه ی آموزشی آن است، به وسیله ی قصه می توان کودکان را به کشف توانایی های خود برای برخورداری ارتباطات واقعی و شناخت افکار و احساسات خود یاری رسانده و آنها را در حل و فصل بین فردی به صورت آرام از طریق گفتگو هدایت کرد. بنابراین قصه می تواند از

۱-Gerhart,d,silver

نظرتربیت اجتماعی و عاطفی مؤثر باشد و بسیاری از مقررات و هنجارهای اجتماعی را به کودک منتقل نماید (آشتیانی، ۱۳۷۱).

بنابراین با توجه به جنبه‌ی آموزشی قصه و قصه‌گویی می‌توان از آن به عنوان یک وسیله‌ی ارزشمند در جهت یادگیری آموزش مفاهیم محیط زیست سود جست و در این پژوهش قصد داشتیم به بررسی این مسئله بپردازیم که آیا قصه‌گویی بر یادگیری مفاهیم محیط زیست به کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

آرتور ریچارد لوو، روزنامه‌نگار و نویسنده‌ی هفت کتاب درباره‌ی پیوند خانواده، طبیعت و جامعه، مدیر ویکی از بنیادگذاران شبکه‌ی کودکان و طبیعت، در کتابش به نام "آخرین کودک در میان درختان، نجات کودکان از اختلال کمبود ارتباط با طبیعت" اشاره می‌کند که حس جدایی از طبیعت به طور بنیادی در کودکان اثر می‌گذارد. به باور او، این جدایی به سلامتی جسمی و ذهنی آن‌ها آسیب می‌رساند و خلاقیت شان را از بین می‌برد. لوو، اصطلاح "اختلال کمبود ارتباط با طبیعت" را برای توصیف این پدیده به کار برده است. بودن در طبیعت به کودکان کمک می‌کند که هشیار باشند. طبیعت این امکان را به کودکان می‌دهد که از همه‌ی حواس خود استفاده کنند. به باور کارشناسان آموزش و پرورش، داشتن شانس پژوهش و اکتشاف در طبیعت، تمرکز و ظرفیت یادگیری کودکان را افزایش می‌دهد. واداشتن کودکان به احترام گذاشتن به طبیعت، نه تنها آن‌ها را به شهروندان مسئول تبدیل می‌کند، بلکه از آن‌ها پاسداران بهتری برای سیاره مان زمین می‌سازد (حلوی، ۱۳۸۸).